

T-TAP – et nyt redskab til fagfolk, der vil sikre unge på vejen mod et godt voksenliv

Videnscentret rapporterer fra Samrådets nyudviklede ugekursus for medarbejdere, der skal undervise på den nye ungdomsuddannelse for unge med særlige behov – herunder autisme spektrum forstyrrelser.

Af Charlotte Holmer Jørgensen, projektleder og udviklingskonsulent, Videnscenter for Autisme

”Det handler om at vurdere deres uddannelsesmæssige, erhvervmæssige og daglige færdigheder, balancere dem, øge deres selvbevidsthed, selvbestemmelse, finde ud af, hvad der er deres styrker og hvad de kan bidrage med i samfundet, så vi kan lære dem det de har brug for og støtte dem i at leve et godt voksenliv”, siger John B. Thomas, M.Ed., Educational Consultant, tilknyttet Division TEACCH, North Carolina, USA, til mig i en pause på Samrådets træningskursus for medarbejdere ved de nye ungdomsuddannelser for unge med særlige behov.

Samrådet har tilrettelagt og tilpasset et kursus, der er skræddersyet til de medarbejdere, der skal arbejde med den nye ungdomsuddannelse. Men først lidt om T-TAP redskabet og hvad det anvendes til.

Division TEACCH, en del af University of North Carolina, har udviklet T-TAP som en integreret del af deres ”vugge til grav” program og i forlængelse af deres filosofi om, at mennesker med autisme skal være en del af lokalsamfundet og dermed også skal støttes i at blive inkluderet på deres egne præmisser.

Unge og voksne med autisme er derfor også en naturlig del af lokalsamfundene i North Carolina, hvor de unge og voksne bor, uddanner sig og ar-

bejder. Jobcoaches fra Division TEACCH er ansat til at skræddersy støttesystemer ud fra den enkeltes støttebehov og støtte dem på deres arbejde enten dagligt eller ugentligt efter behov. Men hvordan vurderer man de unges færdigheder, deres ønsker og behov og tilrettelægger støttesystemer? Det er det, man skal anvende T-TAP til.

TEACCH Transition Assessment Profile (T-TAP) er en ny og anden, forbedret udgave af den tidligere AAPEP (*Adolescent and Adult Psychoeducational Profile*). T-TAP er en systematisk og detaljeret metode til at få afdækket unges udviklingsmuligheder inden for en lang række områder. Den nye og ret omfattende test er udviklet til ældre børn, unge og voksne med autisme spektrum forstyrrelser (herefter ASF), med speciel vægt på overgangen fra ungdomsliv til voksentilværelse med alt, hvad det indebærer. T-TAP er udviklet og struktureret for at planlægge den indsats, der skal tilrettelægges, i forhold til den amerikanske lovgivning (IDEA, 1997), som kræver, at de unges behov skal vurderes og planlægges via en overgangsplan i 14 års alderen. Herhjemme har vi tilsvarende § 141 handleplaner. Her kan vi i øvrigt anbefale Dorte Hölcks specielt udviklede metode til ASF området, som spiller fint sammen med T-TAP'en. Hölcks metode beskrives i bogen § 141 Handleplaner – sådan kan de bruges, som kan bestilles på www.autisme.dk.

Både lærere, rådgivere og pædagoger kan anvende T-TAP, som omfatter både et indledende formelt assessment instrument og et løbende uformelt assessment instrument. Den formelle assessment del vil hjælpe fagfolk med at identificere personens behov, styrker og svagheder, og kan anvendes til planlægning af uddannelse, erhverv og overgangen hertil. Vægten er lagt på at undersøge deres færdigheder indenfor erhverv og uddannelse, fritid, (funktionel) kommunikation samt sociale kompetencer inden for tre områder:

John Thomas og Mike Chapman

1. Direkte observation – en direkte assessment af færdigheder, som kan foretages af lærere, psykologer, job coaches eller andre uddannede fagfolk
2. Boligen – en assessment, der vurderer præstationer i egen bolig via interviews med den primære pædagog
3. Skole/arbejde – en assessment, der vurderer præstationer i en uddannelses/erhvervs situation via interview med personens lærer eller job coach

Det uformelle assessment redskab er et redskab, der skal anvendes til at finde frem til de passende ønsker vedr. fremtiden. Her udarbejder man en ”kumulativ samling af færdigheder” som skal identificere individuelle erhvervspræferencer (selv for personer med begrænset kommunikations færdigheder). Sammen med to andre dataindsamlings skabeloner i testen, skal det være en effektiv metode til løbende assessment på erhvervs- eller uddannelsessted eller bolig, så man hjælper personen til at fastholde den uddannelse, det erhverv og den bolig, som personen har valgt.

Begge dele af testen indeholder også et scorings-system, som guider testeren i at indlære de færdigheder hos personen, der kan læres hurtigst og indarbejdes i personens sæt af færdigheder. Man tager, ligesom man altid gør i TEACCH programmerne, udgangspunkt i det område og de(n) færdighed, som ligger lige for, udviklingszonen hos den enkelte person – de færdigheder, som kan læres forholdsvis hurtigt.

Samrådets ugekursus for medarbejdere inden for ungdomsuddannelserne

Samrådets har udviklet et specielt ugekursus for medarbejdere, der skal arbejde inden for den nye ungdomsuddannelse for unge med særlige behov. De unges ret til uddannelsen og kommunernes pligt til at udbyde den blev et lovfæstet krav fra 1.8.2007. Nogle kommuner har taget udfordringen op og udvikler specielle tilbud på ASF området.

Kurset er udviklet med udgangspunkt i T-TAP'en og det behov for viden, der kan være hos de nye undervisere på ungdomsuddannelsen. Det er ikke et krav, at man tidligere har gennemgået et ugekursus i TEACCH tilgangen. Træningskurset veksler mellem teori og praksis med vægt på del-

tagernes aktive medvirken, og i praksisdelen deltager hver formiddag unge med ASF. Kursisterne får introduceret og arbejder i praksis med T-TAP, og hver dag følger deltagerne et tæt program, hvor de lærer at vurdere de unges færdigheder og behov, samstemme det med dem, analysere og strukturere opgaver, observere effekten, generalisere færdighederne og udvikle nye indlæringsmål i forhold til de unges udviklingsområder.

Langagerskolens mødelokaler, gymnastiksal m.v. er til lejligheden omdannet til en butik, et kontor, et soveværelse, et vaskerum, en café m.v., hvor der kan observeres og indlæres, og lokalsamfundet som butikker, kontorer m.v. er også taget også i brug. Der er fem unge co-trænere med ASF, der deltager i kurset, og i grupper arbejder deltagerne sammen med de unge for at lære. Deltagerne er opdelt i grupper, der hver har en ung co-træner tilknyttet samt en af de 6 TEAACH instruktører, som har været med til at udvikle kurset.

Hver morgen begynder med et oplæg til dagens tema af Mike Chapman eller John Thomas. Det er oplæg om strategier, der understøtter selvstændighed, strategier for færdigheder inden for social kommunikation, fritid, arbejdsmæssig adfærd m.v.

En introduktion til de unge gives på en video, man kan se, inden opgaverne skal løses. De første dage udføres observationer og samtaler, hvor man afdækker de unges styrker, interesser, motivation, sensoriske problemstillinger, kommunikation og social formåen, læringsstil, frygt og bekymringer m.v. Der afgøres hvilken type skema, arbejds-systemer og visuel struktur, de unge helst anvender. Denne baggrundsviden følger den unge ud i grupperne, der i løbet af ugen når at have to unge, de skal samarbejde med.

Kurset indledes mandag med en introduktion til autisms kultur og struktureret pædagogik til de, der ikke tidligere har arbejdet inden for området og gennemgået uddannelse heri, og som en opfriskning for de, der har.

”Det skal give mening for mig”

De unge giver udtryk for, at de gerne vil samarbejde. Men det skal give mening for dem. De vil vide, hvad de opnår med indlæring af de færdigheder, som grupperne planlægger. Følelsen af, at

Langagerskolens gymnastiksal er indrettet med kontor og butik

der er tænkt på én, flytter folk – det gælder også disse unge mennesker. De unge giver meget fra sig og lærer kursUSDeltagerne, hvorfor det ene eller det andet er vigtigt for dem. Hvordan opgaven skal indlæres, hvor detaljeret man har brug for sin instruktion skal være, hvordan de opfatter det sagte konkret og derfor måske ikke forstår instruktionen, hvor observanderne skal stå, så den unge ikke bliver angst osv. Vigtige informationer for at udarbejde de støttesystemer, der skal til, så det kan lykkes for dem at fastholde et arbejde eller forblive i uddannelse.

På kurset lægges der meget vægt på, at man skal samstemme sin opfattelse af, hvad den unge skal indlære af færdigheder, med den unge selv. Man interviewer/samtaler med den unge for at høre, hvad han har brug for af støtte, og hvordan støtten skal tilrettelægges. En af de unge siger: ”Det er ligesom man har brug for, at noget eller nogen trykker på startknappen og viser mig rækkefølgen”. Han fortæller også, at han har brug for en pil, der kan flyttes nedad i arbejdssystemet ud for den opgave, han skal løse. Han fungerer bedst med at hakke af, når han har løst en opgave, og

han har brug for at opgave brydes ned i små elementer, ellers har han svært ved at huske, hvad han skal gøre, og i hvilken rækkefølge. Han skal have et billede med et navn under på den person, han kan spørge, hvis han er i tvivl. En af de gange, han skal udføre opgaven, fjerner gruppen nogen af hans ting, så han er nødt til at spørge om hjælp. Støttesystemet virker, han spørger den rigtige og kommer tilbage og fuldfører opgaven.

I slutningen af dagen giver han feedback på, hvordan han har oplevet dagen, og deltagerne får mulighed for at fortælle, hvad de har lært, og de roser ham for det, han er god til.

Væsentlige problemstillinger i arbejds- og uddannelsessituationer

De færdigheder, kurset fokuserer på, og som der arbejdes med, er ikke eksklusive for arbejds- og uddannelses forhold. Men de er centrale, når man skal tilrettelægge støttesystemer til de unge mennesker i disse omgivelser. Udgangspunktet tages hele tiden i det, der giver mening, den un-

Anne, en af co-trænerne, og autismekonsulent Dorthe Hölck arbejder sammen

Eksempler på støttesystemer

En af de unge – en kvinde læser op

"Hvis man skal arbejde med mennesker med autisme, kan man nævne de fordele, personen har, hvis vedkommende skal noget, han/hun ikke bryder sig om eller har svært ved.

Det interesserer ikke mig, om det generer andre eller ej. Faktiske kan det godt være irriterende, hvis man bare taler om, at det generer andre.

Hvis jeg vil vide, om det generer dem, spørger jeg selv om det.

F.eks. når jeg skal øve mig i at kunne klare lyden af, når folk hoster, kan man sige, at det er vigtigt at kunne, hvis man vil være læge.

Det er vigtigt for mig at have en huskeseddel, hvor det står, hvad det er vigtigt, jeg skal gøre, hvorfor jeg skal gøre det, samt hvad jeg evt. kan gøre i stedet for."

Anne, en af de unge co-trænere

ges styrkesider, interesser, motivation og færdigheds- og udviklingsniveau. Man tænker ud fra, hvilke informationer, den unge har brug for, for at kunne udføre arbejdet/opgaven. Hvordan organiserer man miljøet fysisk, og hvilket skema/arbejdssystem har den unge brug for? Når man har valgt fokus for den opgave, der skal trænes, bryder man den ned i små skridt.

Hårde og bløde færdigheder

Der tales om "bløde færdigheder" og "hårde færdigheder" på engelsk. Når man vurderer de hårde færdigheder, skal man tænke på: Hvad består de konkrete trin i opgaveløsningen af? Hvilke af de trin skal indlæres i klasselokalet (det trygge miljø)? Hvilke strategier vil understøtte en færdigheds overgang fra udviklingszone til en færdighed "der er på vej" Og hvad er det for nogle "hårde" færdigheds mål, der skal arbejdes med på arbejdspladsen (det ikke så trygge miljø). Eksempler i forhold til kontorarbejde kunne være at bruge en computer: tænde, slukke, logge på systemet, gemme og åbne filer, benytte tekstbehandling. Det kunne være at arkivere, tage telefoner, post, fylde materialer i konvolutter, anvende kopimaskine etc.

De bløde færdigheder omfatter typisk den måde, vi er nødt til at opføre os på, når vi er på arbejdet. Det er de sociale færdigheder, som oftest er medvirkende til, at personen med ASF har svært ved at fastholde et arbejde. Her kan være tale om: passende øjenkontakt, passende fysisk afstand til kolleger, sociale rutiner på kontoret, samtale (indlede en samtale, samtaleemne, ændring af samtaleemne, afslutte en samtale, bede om hjælp, komplimenter, spørgsmål til kolleger). Et andet eksempel er passende stemmeleje. Her man lave et "stemmometer", hvor man visualiserer højden af stemmen.

Færdighedsområder, der skal indlæres

Det er ofte svært at forudsige hvad der sker, når man er væk hjemmefra og ude i lokalsamfundet. Hvordan beskytter man sig? Hvordan siger man nej? Og bare det at gå over gaden kan være en svær opgave.

Et færdighedsområde er fysisk og mental udholdenhed i forhold til arbejde. Arbejdstid, arbejds længde, antallet af opgaver, der skal udføres, kvaliteten af arbejdet etc. Et andet er at komme til tiden om morgenen. Her skal der kigges på familierelaterede forhold, morgen rutiner, hvordan kommer man op, hvor lang tid tager de forskellige ting, hvordan tager man tøj på? At holde pauser er et stort område. Hvad betyder det at holde pause? Hvad foretager man sig under en pause? Hvad gør ens kolleger? Hvem kan jeg tale med? Hvad kan jeg tale om? Hvor lang tid

En af trænerne, Anja Vestergård vejleder en af grupperne

holder man pause? Hvordan kommer man videre efter en pause?

Hygiejne, etablering af venskaber og stævnemøder er også centrale områder. Hvem kan man invitere ud til et stævnemøde, og hvordan spørger man? Det er også nødvendigt at sikre sig, at de unge har en god hygiejne, og at de er soigneret, når de går på arbejde. Og at de forstår hvorfor. Hvis man lugter og er snavset er der ikke nogen, der vil arbejde sammen med én. Man kan lave støttesystemer, der omhandler at tage bad, at soignere sig, at tage tøj på etc. På kurset præsenteres der f.eks. en checkliste som nedenstående:

Soignering - tjekliste

Hver gang jeg går på badeværelser skal jeg:

- Tjek dit ansigt for snavs
- Tjek om skjorten/blusen nede i bukserne
- Red dit hår
- Børst tænder
- Fjern evt. mad i tænderne
- Sidder der noget i næsen – fjern det
- Vask hænderne
- Tjek dit skema

Hvordan skal man forholde sig, når man er syg?
Her er et eksempel på en skriftlig instruktion:

At sygemelde sig

1. Jeg er syg og skal ikke på arbejdet, hvis jeg kaster op eller har feber over 39 grader
2. Når man er syg, er det nødvendigt at kontakte sit arbejde hver dag inden kl. 8.00
3. Anvend telefonen og ring xxxxxxxx
4. Bed om at tale med Ole, din kontaktperson.
Hvis Ole ikke er der, skal du bede om at tale med den leder, der er på arbejde
5. Fortæl dem: "Hej, dette er Anders. Jeg er syg i dag og kommer ikke på arbejde".
6. Vent på, at Ole eller den, du taler med, svarer, og svar på de spørgsmål, de stiller dig.
7. Sig: "Farvel"

Hvordan forholder man sig til, at nogen retter en på arbejdet? Hvordan reagerer man, når man bliver frustreret? Hvilke håndteringsstrategier virker? Kan man sige: "Jeg har lige brug for at færdiggø-

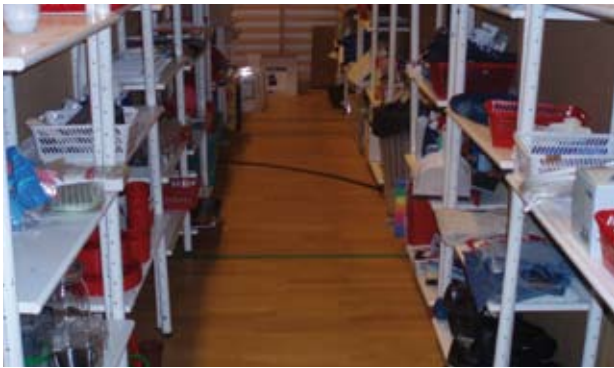
John Thomas og en af grupperne observerer træningen med en af de unge

re noget", "jeg kommer om 5 minutter", "jeg har brug for en pause nu". Hvordan forbereder man dem på, at noget uforudsigeligt kan ske?

Der gives forslag til redskaber, der kan anvendes. Sociale historier, kort med sociale regler på, visualisering, sociale scripts via tegneserier, billeder af sekvenser, to parallelle billedsekvenser (den neurotypiske og den autistiske), brugen af særinteresser, turtagningskort, skrevne kort, hvor der kan udfyldes på linier nedenunder, "beslutningstræet" med to sideløbende sekvenser, hvor der er i slutningen af sekvensen er afbilledet eller skrevet konsekvensen af hver sin handling. Alle meget effektfulde redskaber på ASF området. Der diskuteres blandt deltagerne hvilke redskaber, der passer til situationen og til den unge, de skal arbejde sammen med for at indøve færdighederne. Og der diskuteres, hvordan man kan indarbejde motivationsfremmende forstærkere i systemerne, anvende billeder/objekter i forhold til særinteresser m.v.

Når deltagerne har identificeret problemstillinger i forhold til færdighedsområde, valgt fokus, sikret sig, at det giver mening for den unge, udviklet støttesystemet, afprøvet det, observeret ef-

T-TAP vil blive oversat til dansk inden længe, så hold øje med, hvornår man kan bestille den i Autismebladet og på Videnscentrets hjemmeside.

Der er varer på hylderne i butikken

fekten, evalueres systemet, og man videreudvikler. Deltagerne ser på de færdigheder, der er spirende. I virkeligheden vil man ofte interviewe de primære personer omkring personen, for også her at afklare, hvad der er engagerende og motiverende for den unge. Her kan man anvende f.eks. T-TAP, men også andre supplerende måleinstrumenter på det sociale område. Man træner færdighederne i rolige naturlige omgivelser, og når de er indøvet, generaliseres de herefter i det miljø, de unge skal anvende dem i. En af grupperne går i supermarkedet, en anden på kommunehospitalets vaskeri, andre igen på en anden institutions kontor eller kantine.

Hver af deltagerne har en mappe med arbejdsskemaer til at løse opgaverne. Trænerne, som også er de, der underviser på ugekurserne i struktureret pædagogik, giver supervision, hjælper og vejleder kursisterne.

Professionalisme, intensitet og kreativitet

Der er ingen tvivl om, at det har været et stort og spændende arbejde at udvikle og planlægge dette kursus. Både i forhold til det faglige indhold og i forhold til det praktiske. Planlæggere, supervisere og instruktører evaluerede løbende undervejs, så man kunne lære af det til de næste kurser. Der var en rigtig god ånd på kurset. Professionalisme og intensitet hos instruktører og supervisere og et meget stort engagement hos deltagerne, som udviste stor kreativitet. Men som også ind imellem skulle huskes på, at man hele tiden skal afstemme med de unge, være empatiske og lytte til dem. Det er lige så svært for os neurotypiske at tage det autistiske perspektiv som omvendt. Det er en løbende proces, vil alle må foretage.

Samrådets ugekursus er et godt tilbud til de medarbejdere, der skal undervise de unge på ungdomsuddannelserne, eller de, der skal arbejde med erhvervstræning og jobcoaching/mentorskab. Her klædes man godt på til opgaven. Hvis man har arbejdet på området i mange år, kan man opfatte kurset som en opfriskning, udvikling, refleksion og et fokus på uddannelse og erhverv. Hvis man aldrig har arbejdet med mennesker med autisme før, er det en god introduktion til struktureret pædagogik og til den autistiske profil.

Det er godt, at der er nogen, der tager udfordringen og udviklingen op, når der er behov for ny uddannelse inden for området. Danmark er jo et af de lande, hvor vi stadig må uddanne egne medarbejdere på institutionerne, fordi der ikke er et tilbud som i andre lande om at tage en bachelor eller kandidat grad eller masteruddannelse inden for ASF.

Det er et godt initiativ Samrådet har taget. Og tak til alle på Langagerskolen og deltagerne fordi jeg måtte være med på kurset, stille spørgsmål undervejs og tage billeder.

Kurser i brug af T-TAP udbydes af Samrådet for Specialskoler for Børn med Autisme i 2008 med John Thomas eller Michael Chapman som undervisere. Henvendelser vedr. disse kurser kan rettes mod Torbjörn Andersson, Langagerskolen på toand@bu.aarhus.dk

De næste kurser Samrådet afholder for medarbejdere, der skal arbejde inden for den nye ungdomsuddannelse for unge med særlige behov, hvor T-TAP er en del af kurset er:

Mandag 21. – fredag 25. januar 2008, kl. 8.00 – 16.00 Langagerskolen, Bøgeskov Høvej 10, 8260 Viby J.

Mandag 25. februar – fredag 29. februar 2008, kl. 9.00 – 17.00, Sofieskolen, Granvej 3, 2880 Bagsværd.

Mandag 31. marts – fredag 4. april 2008, kl. 9.00 – 17.00, Brøndagerskolen, Nordmarks Allé 20, 2620 Albertslund

Tilmelding kan foretages på Samrådets hjemmeside www.samraadet.org